

AVRAM IANCU - 200!

Nr.8(48/august 2024)

CENTENAR TRIANON

Prof. univ. dr. Alexandru PORȚEANU

Încetarea operațiunilor militare prin capitulările și armistițiile succesive din octombrie-noiembrie 1918 a menținut starea juridico-politică de război, a cărei soluționare a revenit Conferinței de Pace de la Paris. Revoluția democrată din Ungaria (30-31 octombrie 1918) a adus la putere guvernul contelui Karolyi Mihaly care a semnat armistițiul de la Belgrad (13 noiembrie 1918).

Conferința de Pace începută în ianuarie 1919 a notificat guvernului de la Budapesta (Nota Vix, 20 martie 1919) condițiile păcii, în principal configurația teritorială a Ungariei, substanțial redusă la dimensiunile corespunzătoare majorității maghiare. În această situație, guvernul Karolyi nu și-a asumat răspunderea semnării Tratatului de Pace. Celelalte forțe politice s-au complăcut în aceeași postură. Riscul vidului politic l-a determinat pe Karolyi să aducă la putere noua grupare politică a comuniștilor maghiari reprezentată de aventurierul Bela Kun, care a instaurat "Republica Ungară a Sfatuirilor", inclusiv în zona nord-vestică din Transilvania (Bihor, Sătmar).

În primăvara anului 1919, Conferința de Pace s-a concentrat pe elaborarea și încheierea Tratatului de Pace cu Germania (28 iunie 1919).

La 1 august 1919, regimul comunist din Ungaria a fost înlăturat, fiind înlocuit – în cele din urmă – de regimul lui Horthy Miklos și de "teroarea albă".

Conferința de Pace s-a consacrat finalizării Tratatului cu Austria și negocierilor Tratatului de Pace cu Ungaria. Delegația ungară a tergiversat și prelungit abuziv tratativele, astfel că la 6 mai 1920, Conferința de Pace a adresat Ungariei nota ultimativă de rigoare ("scrisoarea Millerand").

În după amiaza zilei de vineri 4 iunie 1920 a avut loc în palatul Micul Trianon de la Versailles solemnitatea semnării Tratatului de Pace dintre Puterile Aliate și Asociate și Ungaria, în prezența oficialităților și a unui public select. Momentul principal a fost chiar cel inițial, în care cei doi reprezentanți ai Ungariei au fost invitați să-și depună semnăturile pe pagina finală a Tratatului, fapt consemnat la ora 16.32. La exact aceeași oră, în Ungaria au răsunat clopotele și sirenele, iar timp de 10 minute a încetat întreaga activitate publică. Ziua de 4 iunie 1920 a fost declarată ca zi de doliu național. Semnarea Tratatului a fost întâmpinată în Ungaria prin ample manifestări de protest.

Tratatul de la Trianon are 14 părți, ce cuprind 364 articole, grupate în Secțiuni, Capitoale și paragrafe, incluzând diferite Anexe, Tabele și Protocoale. În fruntea fiecăruia dintre Tratatetele de Pace din 1919-1920, inclusiv a celui de la Trianon, era înserat ca Partea I-a *Pactul Societății Națiunilor*, care proclama ideea cardinală a asigurării Păcii. Tratatul de la Trianon institua încetarea stării de război la data intrării sale în vigoare prin ratificarea de către Ungaria, "când vor exista relații oficiale între Puterile Aliate și Asociate și Ungaria", care redevenea astfel stat independent, după aproape patru secole. Tratatul fixa frontierele Ungariei cu vecinii săi (Austria, Statul Sârbo-Croato-Sloven, România, Cehoslovacia). El stabilea pentru Ungaria clauze politice europene și extraeuropene, determina clauze militare, navale și aeriene, pe cele referitoare la prizonierii de război și morminte, apoi Sancțiuni pentru încălcarea legilor războiului, reparațiuni, clauze financiare, economice, privitoare la porturi, căi de apă, căi ferate, regimul muncii, Declarațiuni, Dispoziții speciale ș.a. Statele semnatare ale Tratatului însumau majoritatea statelor lumii de atunci și majoritatea populației Planetei.

Pentru intrarea în vigoare a Tratatului de la Trianon era necesară ratificarea sa, conform procedurii stabilite în articolul 364 din finalul Tratatului. Data de referință pentru intrarea sa în vigoare urma a fi data ratificării de către Ungaria și de către trei dintre Principalele Puteri. Intrarea în vigoare pentru fiecare Putere se va produce la data depunerii ratificării. Desfășurarea calendaristică a ratificărilor de către Puterile semnatare a început imediat, în vara anului 1920.

România a îndeplinit această prevedere a Tratatului prin dezbaterile ratificării sale în Senat și în Camera Deputaților, în perioada 14-26 august 1920. Dezbaterile au fost ample, consistente, sintetizându-se în remarcabilele discursuri ale lui Take Ionescu (la Senat) și Iuliu Maniu (la Camera), principalii reprezentanți ai Puterii și Opoziției.

Ratificarea Tratatului de la Trianon de către Ungaria, care făcea obiectul reglementării în cauză, a fost întârziată și prelungită abuziv de către Ungaria. La 15 noiembrie 1920, propunerea legislativă a guvernului Teleki Pal privind "organizarea păcii de la Trianon" a fost întâmpinată de Adunarea Națională printr-o "Declarație solemnă de protest". Dezbaterile s-au desfășurat în lungă perioadă dintre

AVRAM IANCU - 200!

Nr.8(48/august 2024)

15 noiembrie 1920 - 26 iulie 1921, încă puțin studiată de către istorici, necesitând exercitarea demersurilor ferme ale Conferinței de Pace.

În cele din urmă, ratificarea ungară a trebuit să fie totuși asumată de către aceleași oficialități ale noului stat, cunoscute pentru atitudinea lor profund potrivnică Trianonului. Acestea au fost obligate prin însăși poziția lor să procedeze *împotriva propriilor lor convingeri*, apelând la argumentele supreme ale rațiunii de stat, printr-o îndelungată persuasiune în rândurile colegilor, dar și ale adversarilor parlamentari, recurgând la orice artificiu procedural, oricât de firav, pentru obținerea votului de ratificare, pentru evitarea activării stării de război, adică a ocupării militare a Ungariei, care ar fi însemnat un adevărat dezastru politic, fără precedent. Prin diverse compromisuri de acest fel, au fost salvate cât de cât aparențele soluționării oricât de formale, prin adoptarea “articoului de Lege XXXIII privitor la Tratatul de la Trianon”, *la pachet* cu alte reglementări curente. Acest procedeu a fost acceptat tacit, ca un fel de echivalent al ratificării, deși el rămânea deficitar în privința formulării explicite a semnificației sale.

După 26 iulie 1920 au depus ratificările respective S.U.A., China, Cuba, Nicaragua, Panama, Polonia, Portugalia, precum și alte 10 state semnatare ale Pactului Societății Națiunilor, inclus în Partea I-a a Tratatului de la Trianon.

Aplicarea completă a Tratatului în teren s-a prelungit până prin anul 1924.

Pe baza experienței nefavorabile privind desfășurarea negocierilor finale, factorii de conducere ai Puterilor Aliate au adoptat măsuri de precauție. În cursul aceleiași zile de miercuri 26 iulie 1921 au avut loc trei momente din istoria finalizării Tratatului. Dimineața, la Budapesta, Adunarea Națională a votat “articoul XXXIII privitor la Tratatul de Pace de la Trianon”, fapt comunicat imediat Guvernului Franței, depozitarul tuturor actelor Tratatului. Ca urmare, în seara aceleiași zile, la ora 18.00, a fost semnat la Paris Protocolul preliminar care preciza că “În momentul procedării la prima depunere a ratificărilor, Puterile Aliate și Asociate declară că își rezervă toate drepturile ce le-ar putea aparține ca urmare a neexecutării clauzelor de armistițiu sau a executării lor incomplete din partea Ungariei”. Al treilea moment era întocmirea “Procesului Verbal de depunere a Ratificărilor Tratatului de Pace semnat la Trianon, remise Guvernului Republicii Franceze”. Depunerile au fost executate de către patru dintre Principalele Puteri Aliate și Asociate (Imperiul Britanic, Franța, Italia și Japonia), precum și de către altele cinci (Belgia, *România*, Statul Sârbo-Croato-Sloven, Siam și Cehoslovacia).

Orice încercare de punere sub semnul întrebării a semnificației Tratatului (ca fiind un “Dictat” pentru detractorii săi extremiști) riscă alunecări periculoase, pe panta descendentă a tendințelor revizioniste, contrare Trianonului.

În ansamblul său, Tratatul de la Trianon a reprezentat o operă monumentală de drept și relații internaționale. El rămâne un reper fundamental al istoriei universale contemporane. Studiarea, cunoașterea și cercetarea sa necesită o abordare științifică, obiectivă, înțelegerea sa ca fapt istoric, ca act de cultură istorică.